

HELMER HANSSENS REISER I ISBAKSEN. MED ROALD AMUNDSEN OG POLENE SOM OMDREININGSPUNKT

Lena Aarekol¹

«Kjenner de denne mannen – staut og barsk med busket bart? Alle som leser polarlitteratur og forresten mange andre også, vil straks dra kjensel på Helmer Hansen, i dag en sagnskikkelse fra mange ekspedisjoner. Bildet er sannsynligvis tatt like etter han kom hjem fra Sydpolen. Slik så han ut da han stod i sin manndoms fulle kraft, og det vil ikke si så lite. Han var en av de hardeste blant isødets menn.»²

Sitatet er fra den faste spalten *Dagens navn* med tittelen «En moderne viking» i bladet *Aktuell* og var skrevet som en gratulasjonsartikkel i forbindelse med Hanssens 85 års dag i 1955. Beskrivelsen av denne bartemannen kan karakteriseres som en tradisjonell heltebeskrivelse, som neppe ville stått på trykk i dag. Foranledningen var at Hanssen hadde vært med på tre av Roald Amundsens tre store ekspedisjoner. I etterkant har Hanssens rolle blitt forstått slik at han var Amundsens trofaste og lojale følgesvenn, men også som en polarhelt som levde i skyggen av ekspedisjonslederen og som til slutt ble svikket.³ Men hvordan kan Hanssens polare liv forstås? Var det et liv i skyggen av Amundsen eller levde han i glansen av alt han hadde vært med på? Hvordan skriver Hanssen seg selv inn i ekspedisjonene og i sitt langvare arbeidsforhold til Amundsen?

Gratulasjonsartikkelen fra 1955 kan tolkes som et iherdig forsøk på å løfte frem Hanssen og hans betydning for polare ekspedisjonene:

«Fra skildringene av ferdene står Helmer Hanssen fram som en mann med malm og styrke, et kvasst blick og en sterk vilje. En skvær og rettfram kar med lun humor, Roald Amundsens hadde ikke lovord nok for ham. Nordvestpassasjen, Sydpolen, Nordostpassasjen... Det klinger som en fanfare, og ekspedisjonene hadde sin store betydning for den nasjonale selvfølelsen. En ser så lett sportspresentasjonen og glemmer like lett at drivkraften bak ekspedisjonene var ønsket om å vite mer om denne kloden vi bor på, og at vitenskapen også har noe å takke for. Observasjoner av jordmagnetisme, meteorologiske forhold, strøm og is kostet folk som Helmer Hanssen strabaser og slit.»⁴

Gjennom isbaksen

Helmer Hanssen ga i 1941 ut boken *Gjennom isbaksen. Atten år med Roald Amundsen*, der tittelen speiler Hanssens polare ekspedisjonsliv. Fem år tidligere, i

---

¹ Artikkelen er basert på foredraget *Helmer Julius Hanssen: Gjennom Isbaksen. 18. år med Roald Amundsen* holdt på Polarinstituttets Polar bokkafe 6. juni 2013 på Polarinstituttet.

² *Aktuell* 1955.

³ Jaklin 1999 og Michalsen 2011.

⁴ *Aktuell* 1955.

1936, hadde boken blitt gitt ut på engelsk med tittelen *Voyages of a modern viking*. Med den norske tittelen ble Hanssens rolle nedtonet i forhold til den engelske. Hansens rolle ble omskrevet fra å være en beretning om en moderne vikings reiser til å fortelle om hans lange periode med Roald Amundsen. Hvorfor denne omskrivingen ble gjort er ikke fortalt noe sted, men kanskje det var et større poeng å fremheve koblingen og lojaliteten til Amundsen i Norge?

Med boken skriver Hanssen seg inn i en rekke utgivelser av opplevelsesbeskrivelser på begynnelsen av 1900-tallet. Her gir han sin versjon av ekspedisjonene han var med på. Boken er en av få kjente tekster som finnes etter Hanssen og denne har derfor også fått betydning som kilde. Boken er interessant ut fra flere perspektiv, men jeg vil konsentrere meg om hva Hanssen fokuserte på og hvilke fortellinger han selv fremhevet. Samtidig vil jeg ta for meg nytt kildemateriale og undersøke hva dette kan gi av ufyllende opplysninger og nye forståelser av Hanssens egne polare opplevelser og liv.

Kildematerialet

Helmer Hanssen har ikke fått en omfattende biografi, men det er likevel skrevet en del om han. I boken *Nordlendinger til tusen* (1999), av Asbjørn Jaklin, har han fått et eget kapittel med tittelen *Sydpolfareren som fikk sparken*. Her ble Hanssen hentet frem som en av 32 nordlendinger som Jaklin mente hadde hatt stor betydning for den nordnorske landsdelens samfunns- og kulturliv. I 2011 ga Bård Borch Michalsen ut boken *Den trofaste toer. Polarhelten Helmer Hanssen*. Forfatteren understreket at dette ikke var en biografi om Hanssen, men «en minnebok, som ett bidrag til å trekke han frem fra glemselen». ⁵ I personalgalleriet på nettstedet www.polarhistorie.no har Hanssen fått en egen nettside med en biografisk fremstilling av sitt polare virke. ⁶ Det finnes som sagt lite skriftlig materiale etter Hanssen, noe som Michalsen også påpeker i sin bok. Ifølge Michalsen ble Hanssens frastjølet dagbøkene sine fra tre ekspedisjoner i Bergen i 1920, da han var på vei hjem fra Nome og *Maud* ferden. Han gjengir et rettsreferat som stod på trykk i *Aftenposten* i begynnelsen av desember 1920 der det står at tyvene skal ha brent alt tyvgodset, inkludert alle Hanssens papirer. ⁷ Det kan imidlertid stilles spørsmål ved om Hanssen faktisk hadde med seg dagbøkene fra alle ekspedisjonene han hadde vært på i perioden 1903-1920 på denne turen. Enda mer underlig blir det når Hanssen selv skriver i boken *Gjennom isbaksen* at han gjengir deler av dagboken i sin helhet, som for eksempel perioden 1. april-14.juni 1920. ⁸ Hanssens dagbøker er uansett ikke funnet etter hans død, men det kan tyde på at han hadde tilgang til disse da han skreiv boken.

Hanssen hadde levd et langt liv da han døde i 1956, 86 år gammel. I årene etter den siste ekspedisjon med Amundsen ga han flere intervju både i aviser, radio og TV. I dag utgjør dette også et viktig og supplerende kildemateriale. I Nasjonalbiblioteket i Oslo eksisterer det et eget fotoalbum og klipparkiv som er samlet av svigersønnen

---

⁵ Michaelsen 2011: 7.

⁶ <http://www.polarhistorie.no/personer/Hanssen%2C%20Helmer>

⁷ Michaelsen 2011: 78.

⁸ Hanssen 1941: 178-200.

Max Petersen, han var gift med Hanssens datter Reidun. Petersen var svært opptatt av sin svigerfar og hadde en stor samling med gjenstander fra Hanssens polare liv.⁹ Han ønsket også å starte et eget Helmer Hanssen museum i Bergen, men endte opp med å selge hele samlingen i 1964 til det som da het Sandefjord Sjøfartsmuseum.¹⁰

I boken refererer Hanssen flere steder til sin egen brevveksling med Roald Amundsen. Flere av disse brevene er bevart i arkivet etter Roald Amundsen i Nasjonalbiblioteket i Oslo, sammen med Hanssens notatbok fra ekspedisjonen til Sydpolen.¹¹ Notatboken inneholder imidlertid ingen personlige fortegnelser, men er tilsynelatende nøyaktige fortegnelser over hva han til enhver tid hadde pakket på sleden og navigasjonsoppteignelser. Deler av Hanssens brevvekslingen foregikk også med Leon Amundsen, som i flere år tok seg av brorens papirarbeid. Disse brevene har ikke vært tatt i bruk som kildemateriale i de omtalte bøkene om Hanssen, heller ikke nettstedet www.polarhistorie.no referer til brev materialet i Nasjonalbiblioteket.¹²

Boken

Da boken *Gjennom isbaksen. Atten år med Roald Amundsen* kom ut i 1941, var det 21 år siden Hanssen hadde avsluttet den siste ekspedisjonen sammen med Amundsen. Til sammenligning ga Amundsen ut boken *Nordvestpassasjen. Beretningen om Gjøa-ekspedisjonen 1903-1907* allerede i 1907. Det kan ha eksistert en overenskomst mellom Amundsen og mannskapet på ekspedisjonene om hva de eventuelt fikk fortelle om hva de hadde vært med på, både i skriftlig og muntlig form. Om Hanssen hadde inngått en kontrakt med Amundsen finnes det ingen skriftlige kilder som tyder på. Men Hanssen har ikke kunnet fortelle hva han ville offentlig. I 1912 ba han Amundsen flere ganger i brev form om å få holde foredrag om ekspedisjonen til Sydpolen for publikum i Nord-Norge. Da han til slutt fikk tillatelse til det, var det fordi Kristian Presterud likevel ikke kunne komme som planlagt.¹³ I 1928 døde Amundsen og i periode fra 1928 til 1940 jobbet Hanssen som skipstilsynsmann i Tromsø, og kanskje var det først da han fikk tid og muligheter til å skrive?

Bokens innhold er tro mot tittelen, dette er en ren ekspedisjonsberetning med en tradisjonell og kronologisk oppbygging. Her forteller Hanssen om de tre ekspedisjonene etter hverandre:

- Nordvestpassasjen, med *Gjøa*, 1903-1907.
- Sydpolen med *Fram*, 1910-1912.

---

⁹ *Bergens Tiende* 5.8.1961.

¹⁰ *Sandefjords Blad* 28.10.1964, 9.11.1964, *Nordlys* 30.10.1964 & *Aftenposten* 28.10.1964.

¹¹ Ms.8° 1248 Roald Amundsen: En notisbok inneholdende observasjoner, proviantfortegnelser m.m. fra sledeturen mot Sydpolen, hovedsakelig ført av Helmer Hanssen.

¹² Brevene teller ca. 76 brev og telegrammer hvor både Helmer Hanssen, Leon Amundsen og Roald Amundsen er avsendere, fra ulike brevsamlinger i Nasjonalbiblioteket.

¹³ Nasjonalbiblioteket brev 812:1, brev fra Helmer Hanssen til Leon Amundsen datert 26.10.1912, 13.11.1912, 22.11.1912 og 29.11.1912 og brev 812:3, brev fra Leon Amundsen til Helmer Hanssen 9.11.1912, 18.11.1912, 21.11.1912 og 27.11.1912.

- Nordøstpassasjen med *Maud*, 1918-1920.

Til sammen var Hanssen ca. 8 år på ekspedisjoner med Amundsen, i tillegg var han med på å hente hjem skuta *Fram* fra Buenos Aires i 1913. Likevel skriver han *18 år med Amundsen* i tittelen. Kanskje følte han seg knyttet til Amundsen i hele perioden fra 1903-1920 eller det var et uttrykk for å understreke egen betydning i Amundsens ekspedisjoner. Hanssens bok kom ut i så lang tid etter at ekspedisjonen var avsluttet at han har hatt tid til å «revidere» sine inntrykk og opplevelser. Det er sannsynlig at han også hadde lest Amundsens bøker og kunne lene seg til disse beskrivelsene, eller opponere mot dem i sin beretning.

Silje Solheim Karlsen påpeker i avhandlingen *Triumf, lojalitet avstand. Fridtjof Nansens Fram-ekspedisjon (1893-1896) og bøker i dens kjølvann* at ekspedisjonslitteratur kan forstås som en mellomting mellom en fiktiv og en virkelig reisebeskrivelse, der forfatteren gjerne opptrer som en garantist for troverdigheten gjennom sine beskrivelser som observatør og øyenvitne.¹⁴ Som i de fleste ekspedisjonsberetninger skriver også Hanssen i første person, samtidig som han ofte veksler mellom “jeg” og “vi”. Der “vi” særlig brukes for å fortelle om ulike praksiser og hendelser ekspedisjonene var involvert i og der han selv var del av det fellesskapet som ekspedisjonene til enhver tid utgjorde. Dette er likevel Hanssens beretning og hans opplevelser beskrevet ut fra “jeg” som dominerer.

Hanssen reiseberetning handlet om de nøyaktig samme ekspedisjonene som Amundsens beskrev i sine bøker, der han i likhet med andre ekspedisjonsdeltakere fikk en posisjon som en annenposisjonsberetter.¹⁵ Her ble det referert til mange av de samme hendelsene og episodene. I hovedsak har boken en oppramsende stil om gangen i ekspedisjonen fra begynnelse til slutt. Hanssen bok er ingen stor litterær opplevelse, men dens inntrykk av å være en autentisk førstehåndsopplevelse gjør den likevel lesbar. Den lave litterære kvaliteten er trolig årsaken til at boken heller aldri har fått en særlig posisjon eller oppmerksomhet innen den polare ekspedisjonssjangeren.

Sjansen

Første kapittel i boken har fått tittelen *Hvordan jeg fikk chansen* og handler om hvordan Hanssen mener viktige hendelser fikk betydning. Gjennom disse hendelsene beskriver han nærmest deterministisk hvordan det gikk til at nettopp han fikk sjansen til å bli med Amundsen på ekspedisjon og hvordan hans bakgrunn var viktig.

Hanssens starter med å fortelle at han ble født som yngstemann i en søskenflokk av 7 barn i 1870. Her vokste han opp på Bjørnskinn på Andøya og var med på vinterfiske i Lofoten fra 12 års alderen. Noe poetisk skriver han at “ungdommen stunder ut” og forteller om skuffelsen da han trakk feil lodd på sesjon og dermed ikke kom inn i militæret som han ønsket. I stedet ble han værende hjemme frem til han var 24 år. På grunn av sykdom kom han seg ikke på fiske i Finnmark sommeren i 1894 og han

¹⁴ Karlsen 2011: 32.

¹⁵ Karlsen 2011: 119-120.

flyttet derfor til Tromsø. Han forteller at her fikk han sin første erfaring på ishavet med hyre på ishavsskuter som var på fiske etter delfinarten bottlenose og hvithval om sommeren. I 1896 var han med på selfangst for første gang og ved tilbakekomsten til Tromsø etter endt fangst, lå skuta *Fram* der. Hanssen fikk med seg festen som ble arrangert for Fridtjof Nansen og Hjalmar Johansen etter at de hadde returnert fra forsøke på å nå Nordpolen. Denne hendelsen beskriver Hanssen i boken: “Ett vell av inntrykk og nye tanker! Kanskje en selv kunde komme på en *slik* tur! Ishavet ble ikke bare en arbeidsplass hvor en tjente til livets opphold; der åpnet sig nye muligheter.”¹⁶

Samme høst reiste han til Kristiansund og tok styrmannseksamen og fikk deretter hyre på skuta *DS Laura* som skulle ta en rik engelskmann på ekspedisjon til Novaja Semlja, sommeren 1897. Det første oppdraget i denne jobben var å reise til Sandefjord for å hente skuta. Hanssen forteller inngående om hvordan han her traff Amundsen første gang, som var ombord i *Belgica* på vei til Antarktis: “Lite ante jeg den gang at jeg skulde bli knyttet til ham og ferdene hans i hele 18 år”.¹⁷ Etter at sommerekspedisjonen med *Laura* var unnagjort fikk Hanssen hyre ombord i Vesterålske båter. Der ble han værende frem til han i 1902 fikk se oppslaget hos apoteker Fritz Zapffe i Tromsø, der det stod at Amundsen skulle hyre to mann til en Grønlands-ekspedisjon.

Tittelen på kapitlet *Hvordan jeg fikk Chansen* er en indikasjon på hvor stort dette var for Hanssen personlig og hvordan han retrospektivt så alle tilfældighetene som bygget seg opp til dette punktet. Utover beretningen om hvordan han fikk sjansen, er boken lite personlig og han skriver for eksempel lite om savn etter familie eller andre tanker og følelser. At Hanssen var så lite meddelsom på dette feltet, har medført at dette sitatet om starten på Gjøaekspedisjonen ofte har blitt gjengitt: «Hjemme var der kommet en liten sønn. Det blev å si farvel til gutten og kona og dra ut på en reise som var beregnet å skulle vare i 2 à 3 år, men som kom til å vare i innpå 4 år.»¹⁸ I boken er dette eneste stedet hvor Hanssen nevner sin familie, foruten en setning om at han hadde giftet seg og stiftet bo i Tromsø. Dette utdraget gir ett inntrykk av en mann som hadde fokus en helt annen plass enn hjemme hos kone og barn. Et brev han skreiv til Roald Amundsen, datert 19. januar 1903, tyder imidlertid på at det ikke var så enkelt for Hanssen å reise likevel: “Som deltager i Gjøa expeditionen, har jeg underskrevet kontrakten dog med det forbehold, hvis min hustru bliver syg, kan den ikke være bindende, da hun i det siste aar har været meget daarlig, men er i betydelig bedring. Der for under er intet som afholder mig og har god lyst paa turen.”¹⁹

Dette understreket han også i et seinere avisintervju: «Jeg meldte mig, og om en tid fikk jeg et brev fra Amundsen hvori han tilbød mig jobben. Det var nok eventyrlysten som drev mig, men min kone satte sig imot. Jeg fikk imidlertid flere brev fra Amundsen med opfordringer, og til slutt samtykket min kone. Så bar det avsted til

---

¹⁶ Hanssen 1941: 7.

¹⁷ Hanssen 1941: 7.

¹⁸ Hanssen 1941: 9, Jaklin 1999: 171, Michalsen 2011: 67, www.polarhistorie.no

¹⁹ Nasjonalbiblioteket 812:1.

det ukjente.»²⁰

Ifølge Michalsen var den omtalte sønnen barn nummer to i familien. Den eldste sønnen Harald ble født i 1897, men døde bare 2 år gammel.²¹ Hanssen fikk etter hvert tre barn til sammen med Augusta: Arthur i 1902, Harald i 1903 og datteren Reidun 1908. At Hanssen ikke har funnet plass for å fortelle mer om sitt familieliv, kan tyde på at han så på boken som en ren ekspedisjonsberetning og ikke en selvbiografi. Kapitlet om sin egen bakgrunn gjør Hanssen unna på 4,5 sider og deretter starter han rett på fortellingen om Gjøaekspedisjonen.

Gjennom Nordvestpassasjen med *Gjøa* 1903-1907

Formålet med ekspedisjonen var både å bli de første til å seile gjennom Nordvestpassasjen og å gjøre magnetiske jordmålinger som skulle identifisere den magnetiske Nordpolen, ekspedisjonen lyktes med begge deler.

Hanssen skriver om hvordan deler av denne passasjen og området de seilte gjennom var dårlig kartlagt. Den var tidligere utforsket fra begge sider, men det var ikke kjent om noen hadde seilt hele passasjen gjennom og kartene var upålitelige. Dette gjorde navigeringen komplisert og Hanssen beskriver det slik: «Vi måtte nå navigere med stor forsiktighet og loddet måtte stadig holdes gående. Rormannen skiftet hver time med ham som stod ved loddet [...]».²² Inne i et farvann som ikke var opploddet gikk *Gjøa* på grunn og de må kaste proviant over bord, så skuta til slutt gikk fri på høyvann. Ifølge førstestemaskinisten ombord, Peder Ristvedt, var det Hanssen som hadde æren for at gikk bra: «H. Hansen var i tønden og tog os frem hvilket han klarte med glans. I saadanne tilfælde viser det sig hvilken der bør have kommandoen.»²³ Etter den dramatiske seilasen ankret de opp i en bukt på King William Island for å overvintre, bukta fikk etterhvert navnet «Gjøahavn». Ifølge Hanssen uttalte Amundsen ved ankomsten: «Herfra flytter vi oss ikke før vi er ferdige med den magnetiske polen. Så får Nordvestpassasjen komme som en god nummer to.»²⁴

I boken beskriver Hanssen så hvordan hverdagslivet etter hvert begynte og overvintringen videre forløp. Han skreiv om de mange møtene med inuittene som lever og jakter i området. Ifølge Hanssen var det aller første møtet ikke preget av å være noen dypsig samtale siden de ikke forstod hverandres språk. Han mente at kokken Adolf Lindstrøm ikke var særlig begeistret, han hadde truffet eskimoer tidligere på Otto Sverdrups *Fram* ekspedisjon, og at han ved det første møtet i Gjøahavn uttalte: «Ja, ja dere har fått det der helvetes-pakket på nakken, så gratulerer jeg dere.»²⁵ Amundsen skreiv også om dette første møtet, men ikke at Lindstrøm var negativ. Han la vekt på at de var svært usikre på eskimoenes reaksjoner og at det løste seg til slutt, da Lindstrøm etter hvert foreslo å servere mat og drikke til

²⁰ Nasjonalbiblioteket 1996:40, udatert avisutklipp i samlealbum.

²¹ Michaelsen 2011: 67.

²² Hanssen 1941: 16.

²³ Skildring fra Peder Ristvedts dagbok, jamfør Bomann-Larsen 1995: 66.

²⁴ Hanssen 1941: 20.

²⁵ Hanssen 1941: 22.

gjestene.²⁶

Michaelsens bok forteller om Hanssens møte med inuittene under overskriften «Livet som inuitt». Her har han vektlagt Hanssens fordomsfrihet: «Han møter dem med nysgjerrig åpenhet, og skildringene av inuittene er forbausende fri for datidens gjengse forestillinger om at vi i Europa er urbefolkningen overlegne.»²⁷ Denne karakteristikken av Hanssen som åpen og fri for nedsettende betegnelsen av urfolkene han møtte, er vanskelig å si seg enig i. I *Gjennom Isbaksen* er Hanssens omtale av inuittene svært nedsettende og kan betegnes som typiske for datidens beskrivelser og forståelser, hans karakteristikker av inuitter som stygge, skitne og dumme dominerer. Hanssen forteller også at menneskene han møtte var gjestfrie og at de hadde sans for humor, men det var unntakene. Særlig fikk kvinnene en lite heldig omtale: «Eskimoenes sans for renslighet er utenfor all beskrivelse. De bruker tunga som universal-reNSEklut og slikker bl. a. barna sine både her og der, akkurat som en katt.»²⁸ Han henviser også til at Vilhjalmur Stefanson, i boken *The Friendly Arctic*, skreiv at eskimokvinnene vasket seg ti ganger om dagen, men den erfaringen hadde ikke han gjort. Derimot mente han at kvinnenes hender var «så skitten at en kunde skjære i lorten med kniv.»²⁹

Hanssen måtte ved første overnatting blant inuitter ligge mellom to familier i en iglo, om denne hendelsen skriver han: «Noen fristelse frembød imidlertid ikke dette arrangementet, for kvinnene var så gamle og skitne at de var vemmelige».³⁰ Han forteller også flere historier om deres dumskap. En av fortellingene handler om en kvinne som brukte et kvarter på å gjøre opp ild med gnidepinner. Deretter beskrev han hvordan hun tok opp en fyrstikkeske og etter litt strev fikk fyrt opp en fyrstikk, brant den opp og videre hvordan alle i igloen lo hjertelig av dette. Hun hadde ikke skjont at fyrstikkene kunne brukes til å lage ild.³¹ Hanssen skreiv også at det er noen av mennene som vil gjøre byttehandel med sine koner som salgsvarer, men ifølge Hanssen var det ikke noen etterspørsel etter «mongolkoner» blant ekspedisjonsdeltagerne.³²

I etterkant av Gjøa ekspedisjonen har det vært spekulasjoner om hvorvidt mannskapet hadde intime relasjoner med kvinnene i Gjøhavn. Annenmaskinisten Gustav Wiik skal ha irritert seg over at både Hanssen, Amundsen og Anton Lund lot seg friste av kvinnene og skreiv om dette i dagboken sin.³³ Verken Hansen eller Amundsen antyder på noen måte at dette stemmer, kanskje var beskrivelsene av kvinnene i *Gjennom isbaksen* en måte å ta avstand fra det hele på?

Hanssen forteller også om to gutter som mannskapet tok seg av og planla å ta med

---

²⁶ Amundsen 1907: 54-55.

²⁷ Michalesen 2011: 19.

²⁸ Hanssen 1941: 30.

²⁹ Hanssen 1941: 40.

³⁰ Hanssen 1941: 24-25.

³¹ Hanssen 1941: 34-35.

³² Hanssen: 1941:40.

³³ Bomann-Larsen 1995: 70-73.

tilbake til Europa. Gutten Dalanakto var de godt fornøyd med, helt til de hadde noen dråper alkohol i vannet hans. Da skjønnte de at det ikke var noen god ide å ta han med til Europa og Hanssen mente at “nå gjaldt det å beta ham lysten på en pen måte”.³⁴ En dag spurte Dalanakto hva Hanssen drev med da han preparerte et rypeskin. Hanssen svarte villig at rypeskinnet skulle stoppes ut og det samme ville skje med gutten når de kom tilbake til Europa. Deretter gikk gutten til Amundsen og nektet å bli med videre. Da fikk den 16-17 år gamle Manni muligheten til å bli med, men uheldigvis druknet han under en jakttur fra kajakk.³⁵ Amundsen hadde nok planlagt dette som et sosialt eksperiment: “Det var et tungt slag for os alle at miste Manni paa denne maate. Vi var blit saa gla i ham allesammen og hadde vor store interesse av at føre ham med til civiliserte egne og se, hvad der kunne blit av ham ....”³⁶

Etter endt gjennomseiling av Nordvestpassasjen ble de godt mottatt i Nome og etterhvert i San Fransisco, med prominenser og festligheter. I San Fransisco ble *Gjøa* liggende igjen og mannskapet reiste herfra over land videre til festligheter i Chicago og New York. Hanssen skreiv «det var nok å holde på med likevel, damer, dans og god mat og en del god drikk også.»³⁷ Beskrivelsene av damene fra denne delen av turen er av en helt annen karakter og i stor kontrast til beskrivelsene av inuittkvinnene: «Ved en fest i Brooklyn husker jeg vi syntes damene var så stilfulle at vi ikke torde komme halvnær dem, langt mindre ta i dem».³⁸

Vel hjemme fikk han etter hvert en jobb i tollvesenet som tolloppsynsmann ved tollboden i Tromsø. Kontorjobben ble kanskje mindre spennende enn ekspedisjonslivet og lysten til å reise ut igjen var stor. Han var på tilbudssida overfor Amundsen og i 1908 skreiv han et langt brev hvor han tilbød sine tjenester:

«Hvad der nu mest beveger mig til at skrive er tanker på «Gjøa». Har dere taget nogen endelig bestemmelse om at tage den hjem? Hvist saa skulde ske har jeg inderlig god lyst til at faa blive med paa den tur. Jeg har ogsaa tenkt paa at der skulde være morsomt at seile Nord-Østpassasjen tilbage, ikke derfor at der var noget at vinde ved opdagelse eller overraskelse af nogen ting, men ved at seile langs Sibiriens Norkyst kunde der være anledning til at forskaffe sig kostbart pelsverk, for en billig pris. Saa man derigjennem kunde faa reisen til at betale sig selv, ivertfald saa nogenlunde. [...] Hvilken bestemmelse de nu end tager, tör jeg da bede dem nu at have mig i erindring. Ogsaa skal jeg bekende at jeg har det godt til enhver tid bare at det er altfor stille og roligt liv. Det falder mig noget tungt at legge op saa tidligt en reise endnu vilde være utdmerket.»³⁹

Til Sydpolen med *Fram* 1910-1912

³⁴ Hanssen 1941: 48.

³⁵ Hanssen 1941:49, 65-67.

³⁶ Amundsen 1907: 437.

³⁷ Hanssen 1941: 73.

³⁸ Hanssen 1941: 73.

³⁹ Nasjonalbiblioteket, 812:1, Hanssen, Helmer (1870-1956) til Amundsen, Roald/Leon og vice versa, brev datert: Tromsø 24. mai 1907.

Under tittel «Mot Syd» har Hanssen gjenfortalt sin opplevelse av sydpolsekspedisjonen. I starten på dette kapitlet henviser han igjen til en stadig brevveksling med Amundsen, som skal ha pågått inntil det i 1909 ble bestemt at han skulle være på neste ekspedisjon. Flere av disse brevene har blitt bevart i Nasjonalbiblioteket og tyder på at Hanssen fortsatt var på tilbudssida overfor Amundsen, og ikke omvendt: «længselen efter at kunne faa bli med paa en saadan tur vokser endnu mer og mer». «Jeg vil i al ærbødighet ansøke om jeg kan faa bli med paa den færd. Jeg har god lyst til turen, ligesaa har jeg længe siden besluttet mig at bli med bare jeg kan bli andtaget som deltager i færdene.»⁴⁰

Noen måneder seinere mottok Amundsen et nytt brev fra Hanssen:

«Unnskyld at jeg tager mig den frihed at skrive til dem hvad der herdrager mig dertil er det store spørgsmaal, om jeg kan have haab om at blive med dem paa deres ferd ud med «Fram». Jeg kan oplyse om at jeg er frisk nu som på forrige tur, skulde sygdom eller noget andet uforudsedt ikke stille sig hindrendene i veien. Er det mig en stor glede at blive en av de faa udvalgte, hvis de kan gjøre brug av mig til andel end Sjömandskap er jeg villig til efter beste evne, at udføre hvad der mig blir paalagt.»⁴¹

Brevet tyder på at det ikke var selvsagt at Hanssen skulle få bli med på en ny ekspedisjon. Tonen i brevet åpenbarer at dette ikke var snakk om et jevnbyrdig forhold, her var Amundsen den ubestridte lederen som Hanssen henvendte seg til. I og med at han skriver flere brev hvor ber om å få bli med, var kanskje ikke Amundsen tydelig i sine svar til Hanssen. Når Hanssen henviser til disse brevene som en brevveksling, så omskriver han også forholdet mellom de to og gir inntrykk av et mer jevnt forhold. Eventuelle svarbrev fra Amundsen til Hanssen er heller ikke bevart og hvordan det til slutt kom til at han fikk bli med er ikke klart.

I Hanssens bok blir Sydpolsekspedisjonen beskrevet i nøkterne termer og kan omtrent oppsummeres som en fin tur der seilassen til iskanten, overvintringen på *Framheim*, sledereisen til sydpolspunktet og returen gikk greit. Dette var også i tråd med Amundsens pragmatiske skrivemåte der underdrivelsens kunst var fremtredende. Et annet sjangertrekk i ekspedisjonsberetninger er også humor og Hanssen har, som Amundsen, med dette elementet:

«En tid på sydpolsturen pleide Amundsen og Lindstrøm å kappes om hvem som efter et gitt signal var først i køia om kvelden. Amundsen hadde slike klær at han bare løste et bånd, kunde han hoppe ut av klærne, mens Lindstrøm måtte løse seler og knapper. Han tapte da også hver gang. Men så skulde han en kveld være lur. Han knappet op alt og hadde av klær på kroppen, så han bare stod og holdt dem sammen med en neve. Så kikket han inn til Amundsen og da

⁴⁰ Nasjonalbiblioteket, 812:1, Hanssen, Helmer (1870-1956) til Amundsen, Roald/Leon og vice versa, 3. februar 1908.

⁴¹ Nasjonalbiblioteket, 812:1, Hanssen, Helmer (1870-1956) til Amundsen, Roald/Leon og vice versa, 25. november 1908.

sjefen var klar, ropte Lindstrøm: - Førstmann i køia! Og dermed hoppet han i sengen, meget lattermild, for denne gangen skulde han vinne. Jeg hadde imidlertid tatt vaskevannsfatet fullt av vann og satt under lakenet, og nå hoppet han rett opp i fatet så vannet skvatt omkring. Kan hende han leste en aftenbønn over oss den kvelden. Men sint? Å nei da. Han var «like rund», han.⁴²

Tilsynelatende var Sydpolsturen en nærmest uproblematisk ekspedisjon med lite konflikter underveis. Imidlertid har Hanssen trolig sett seg nødt til å kommentere den kjente konflikten mellom Amundsen og Hjalmar Johansen, mannen som tidligere hadde vært med Fridtjof Nansen på ekspedisjon. Johansen fikk ikke være med på det endelige fremstøtet mot Sydpolen og endte opp med å ta sitt eget liv i 1913.⁴³ Hanssen forsvarte Amundsens valg: “det var ikke den fjerneste tanke på annet enn hele ekspedisjonens renommé”.⁴⁴ Videre forsøkte han også å gi Johansen oppreisning: “Det var ikke greit for Amundsen å måtte undvære kaptein Hjalmar Johansen på polferden. Johansen var en meget erfaren og klok mann, og han hadde kjempekrefter.”⁴⁵

I boken gjør Hanssen også et stort poeng av at han lar Amundsen bli først på Sydpolen: “jeg [stoppet] hundespennet mitt og tok en av hundene ut av seletøiet og lot den løpe ved siden. Så ropte jeg til Amundsen at han måtte komme og løpe foran. –Hvorfor det spurte han. – Jeg kan ikke få hundene til å løpe hvis ingen flyr foran, svarte jeg.”⁴⁶ Den samme fortellingen har Hanssen gjentatt i intervju i NRK radio og TV i nærmest nøyaktig samme ordlyd, denne versjonen kunne heller ikke Amundsen bestride, han hadde da vært død i flere år. Etter flaggplanting og målinger av nøyaktig posisjon, viste det seg at de fortsatt var 8 kilometer unna polpunktet. Først dagen etter ble målet nådd, men om denne dagen forteller ikke Hanssen om hvem som var fremst av ekspedisjonsdeltagerne.⁴⁷

Trolig har Hanssens versjon av hvordan de nådde polpunktet fått Michaelsen til å sammenligne han med Buzz Aldrin som ble nummer to på månen i 1969, etter Neil Armstrong. Michaelsen er inspirert av Johan Harstads roman *Buzz Aldrin, hvor ble det av deg i alt mylderet?*(2005), på den måten fremstilles Hanssen som den glemte polarhelt som alltid var to skritt bak sjefen og Michaelsen understreker dette perspektivet med tittelen: *Den trofaste toer*.⁴⁸

Å nå sydpolen var kanskje likevel høydepunktet i Hanssens karriere, Da han ble spurt: «Hvilket øyeblikk har gjort mest inntrykk på Dem i deres lange polarliv?» Svarte han: “Den stund da vi satte våre føtter på selve Sydpolen. Men noen mot oss med de 35 kuldegradene var så bitende, at vi ikke riktig kunde nyte øielikket før vi

⁴² Hanssen 1941: 116-117.

⁴³ http://www.polarhistorie.no/personer/hjalmar_johansen

⁴⁴ Hanssen 1941: 89-90.

⁴⁵ Hanssen 1941: 90.

⁴⁶ Hanssen 1941: 93-94.

⁴⁷ <http://www.polarhistorie.no/seksjoner/Video>; NRK Skolekringkastingen, 1936 (kan høres i Polarmuseet UIT Norges arktiske universitets utstilling).

⁴⁸ Michaelsen 2011: 73.

hadde fått snudd ryggen til og fått op telt. Den varme sjokolade og bevisstheten om vel utført arbeid undlot da ikke å gjøre sin virkning». ⁴⁹ I et radiointervju i NRK Skolekringkastingen i 1936 sa han at den største gleden på Sydpolen var å vende om å gå tilbake. I et annet intervju, da han ble spurt om hva han tenkte der han stod på selve polen og plantet flagget, var svaret: ”Jeg tenkte på, sa Helmer Hanssen, at under heimturen har vi medvind”. ⁵⁰ På denne måten fremstiller han seg selv som den praktiske, som den som kun hadde fokus på hvordan hjemturen skulle forløpe, og ikke på det store følelsesladede øyeblikket - at Sydpolen var nådd.

Nordøstpassasjen med *Maud* 1918-1920

Også dette kapittelet starter Hanssen med å fortelle om sin brevveksling med Amundsen. Referansen til brevene gir inntrykk av at han og Amundsen hadde en tett kommunikasjon. I virkeligheten var alle brevene i denne perioden (1912-1917) stilet til Leon Amundsen og det var han som svarte på alle henvendelsene. Også her underkommuniserer han at forholdet til Amundsen var komplekst og ikke helt knirkefritt. I denne perioden skreiv han også ”tiggerbrev” om å få bli med på nye ekspedisjoner. Hanssen ønsket stadig å komme ut på nye ekspedisjoner og da han hørte om Amundsens planer å fly over Nordpolen skreiv han til Leon: «Jeg skal faa lov at fortælle dem at jeg har uimotstæelig lyst til at sætte mig ind i brugen av den slags fræmkomstmidler (...) Sikkert er det at jeg god lyst til at lære kunsten at flyve». ⁵¹ Gjennom brevene Hanssen skreiv til Leon Amundsen var det åpenbart at han ikke følte seg ferdig med ekspedisjonslivet, samtidig var det ikke selvsagt at han skulle bli med. I alle periodene mellom ekspedisjonen holdt han kontakten gjennom brev og ved stadig å tilby sine tjenester.

Maudferden ble Amundsens siste forsøk på å nå den geografiske Nordpolen med båt og drift over Polhavet. De reiste ut fra Tromsø i 1918 og la kursen østover forbi Novaja Semlja og videre langs nordkysten av Sibir. På grunn av usedvanlig isrikt Karahav dette året frøys båten inn tidligere enn planlagt ved Asias Nordpynt, Kapp Tsjeluskin. I september kom de seg videre, men måtte søke vinterhavn igjen en måned seinere ved Bjørneøya. Under denne overvintringen fikk Amundsen behov for å sende flere telegram. 1. desember 1919 ble Hanssen og Oscar Wisting sendt på en sledereise østover og for å ta seg til Nome for å utføre oppdraget for Amundsen. I kapitlene *Mot nordøst*, *Sledeturen til Østkapp* og *Videre til Anadyr* skreiv Hanssen om denne delen av ekspedisjonen. Dette var en lang og utmattende sledetur og i teksten unnskylder han nærmest at denne delen av ekspedisjonen har fått så mye oppmerksomhet: “Slik en sledetur blir ensformig å lese om, men den er alt annet enn ensformig for den som kjører.” ⁵²

Når de så kom til Østkapp og skulle krysse Beringsstredet var isen for dårlig. Wisting ble igjen der med utslitte hunder, mens Hanssen fortsatte derfra 8. februar på egenhånd med lånte hunder til Kapp Bering. Der var telegrafene ute av funksjon, han

⁴⁹ Nasjonalbiblioteket 1996:40, udatert avisutklipp fra samlealbum.

⁵⁰ *Nordlys* 21.2.1986.

⁵¹ Nasjonalbiblioteket 812:1, brev datert 17. februar 1913.

⁵² Hanssen 1941: 128.

måtte derfor fortsette videre østover og 1. april ankom han Anadyr hvor telegrammene endelig ble sendt. Det siste Amundsen hadde sagt før avreise var: "Sett alt inn på å få telegrammene frem."⁵³ Deretter reiste han tilbake til Østkapp, møtte Wisting der og herfra dro de sammen tilbake til *Maud*. Den 14. mai 1920, etter en 5,5 måneders tur for å sende telegrammene, så er de tilbake. Underveis på reisen traff han hjelpsomme svensker, nordmenn og amerikanere og han var avhengig av å få lokalbefolkningen til å transportere han fra landsby til landsby med sine hunder og sleder. Det eneste han hadde av penger hadde han fått låne av amerikanske jegere og handelsmenn. Da Hanssen og Wisting ankom *Maud* hadde mer penger enn ved avreise, Amundsen hadde ikke hatt penger ombord.

Hanssens beskrivelser av Tsjukerne, som han møtte på sledeturen, lignet beskrivelsene av inuittene. Men han skriver også om dem som gjestfrie og hjelpsomme på veien til Østkapp: "Men hvad skal jeg si om disse folkene, uvidende, primitive mennesker som gav ikke bare oss fremmede forbireisende mat og hus gratis, men også skaffet kjøt, spekk eller fisk til hundene våre. Ikke en eneste gang på den lange reisen betalte vi for oss."⁵⁴

Da han reiste lengre østover, var han ikke like fornøyd. I Kapp Bering skreiv han: «Jeg er frisk og rask, men er lite tilfreds med at være avhengig av Tseuksere. Det er et folkeslag der blir værre jo lengre mot sydover jeg kommer. Dog gaar det nok».⁵⁵ Han var særlig lite begeistret over lokalbefolkningen som brant brennevin og drakk seg fulle. På veien hjem fra Anadyr overnattet han hos en familie, kvinnen i huset bad han om sukker til teen sin: "Jo, jeg ga dem anvisning på mannen som skulde gi dem sukker! Jeg sa til dem at de kunne spare litt på sukkeret til brennevinet, så hadde de sukker til tee også".⁵⁶ Videre omtaler han dette hjemmet som et grisehull, hvor gulvet "mest lignet en søppelkasse ved et hospital" og husmoren kaller han "den gamle gorillaen".

Etter at Hanssen og Wisting kommet tilbake til *Maud* gikk de ganske snart videre til Nome. Her fikk mannskapet, ifølge Hanssen, valget om å bli med videre eller mønstre av, han og to til av mannskapet valgte det siste. Her tok Hanssen arbeid i gullgruvene i Nome mens han ventet på båten som skulle ta dem hjem. De avmønstrede fikk ingen midler av Amundsen, men fikk til slutt hjemreisen betalt av den norske stat. I biografien om Amundsen avslører Thor Bomann-Larsen at Amundsen ga Hanssen sparken, basert på et brev Amundsens sendte hjem til sin bror.⁵⁷ Denne konklusjonen har vært omdiskutert.⁵⁸ Hanssen holdt på sin versjon om at han mønstret av hele livet, han hadde vel heller ingenting å vinne på å fortelle om han hadde blitt sparket av Amundsen. Av Hanssens familie har det og blitt hevdet at det kom til forsoning mellom Amundsen og Hanssen i 1928, imidlertid sa Hansen det

⁵³ Hanssen 1941: 145.

⁵⁴ Hanssen 1941: 128-129.

⁵⁵ Nasjonalbiblioteket 480B: Hanssen til Amundsen, Roald, brev datert Kap Bering 6. mars 1920.

⁵⁶ Hanssen 1941: 193-194.

⁵⁷ Bomann-Larsen 1995: 277.

⁵⁸ *Nordlys* 16.11.2011 og 20.11.2011.

motsatte i et radiointervju⁵⁹:

Programleder: Men så var det i Herrens år, da Amundsen kom til Tromsø for siste gang. Da var du jo også sammen med han.

Helmer Hanssen: Jeg var ikke sammen med han da, jeg visste jo ikke om at han hverken skulle komme eller fly oppover til Spitsbergen. Før det at han kom, *Latham* kom jo her om natten, æ tror det var i tre-fire tiden på morgenen. ...at den kom her. Og jeg var jo i tolltjenesten enda. Og jeg hadde, jeg gikk sørover Strandveien, den var nettopp anlagt som den nu ligg. Før gikk den nede kloss ved stranda. Så kommer, så får vi se at *Zappfe* og Amundsen kommer gående sørfra, og da jeg ser det, så så jeg nedover til de der to som kom. Så så jeg at det var *Zappfe* og Amundsen. Så vi bare hilste på hverandre, letta på hatten og, da var han på tur og skulle tilbake dit på andre siden og...

Programleder: Ja, stoppet ikke Amundsen da?

Helmer Hanssen: Nei, han gjorde ikke det, så.

Programleder: Hva var grunnen til det?

Helmer Hanssen: Tja, det vet jeg ikke.

Programleder: Men, var det alt du var sammen med Amundsen den gangen det?

Helmer Hanssen: Det var alt jeg så han... før han hadde så god fart nordover, og...

Programleder: Var det siste gang du så ham?

Helmer Hanssen: Det var siste gang jeg så han i live.

Avskriften av intervjuet er nærmest smertefullt å lese. Hanssen var i intervjuer vanligvis svært tydelig og klar, men denne gangen sleit han åpenbart med å fortelle om hvordan Amundsen bare løftet på hatten og gått forbi han. I intervjuet nevnte han imidlertid heller ikke at han i 1926 hadde truffet Amundsen, som han skreiv i boka. Anledningen hadde vært at han var i Kings Bay med tromsøbåten *Våland* som var innleid av et tysk filmselskap. Om hvordan dette møtet forløp fortalte han bare: "Da jeg kom dit, lå Amundsen – Ellesworth – Nobile-ekspedisjonen der med luftskipet "Norge" for å dra til polen, og jeg hadde da den glede atter å hilse på Roald Amundsen."⁶⁰

Livet i skyggen eller i glansen?

I bøkene til Jaklin og særlig Michalesen har Hanssens fortelling i *Gjennom isbaksen* i stor grad blitt gjengitt. Imidlertid viser Hanssens bevarte brev til Roald og Leon Amundsen at boken er en redigert versjon som skulle bidra til å bygge hans ettermæle. Brevene og intervjuene bidrar til å modifisere fortellingene i boken, kanskje særlig når det gjelder Hanssens forholdet til familien og til Amundsen. Brevene viser også at det var Hanssen som i lang tid i forveien av hver ekspedisjon gjentatte ganger ba om å få bli med på nytt.

Plassen hver av de tre ekspedisjonen har fått i antall sider i boken indikerer også den

---

⁵⁹ Jaklin 1999: 178.

⁶⁰ Hanssen 1941: 215.

vektingen og betydningen Hanssen selv har gitt ekspedisjonene. Seilasen gjennom Nordvestpassasjen fått plass på 65 sider, turen til Sydpolen på knappe 34 sider, mens Nordøstpassasjen har fått hele 90 sider. Her er det også særlig sledeturen han gjorde på egenhånd som dominerer. Kanskje ville han fremheve sledeturen hvor han selv hadde det daglige ansvaret for fremdriften uten Amundsens planlegging og daglige ordre. Det var jo heller ingen grunn til å underslå at sledeturen faktisk var en stor dåd!

Hanssens polare liv var sterkt knyttet til Amundsen og i boken beskrev han sin sjef i bare positive ordelag:

“Jeg har ikke sterke nok ord til å gi uttrykk for de følelser vi alle nærte overfor ham. Han var kamerat samtidig som han forstod å opprettholde en mønstergyldig disiplin. En nobel personlighet, en gentleman i ordets sanne betydning. Han var et utpreget følelsesmenneske med et stort hjerte. Den fødte polarforsker, like stor planlegger, forsker og sjef. Et ideal for all sportsungdom.”⁶¹

I boken benytter Hanssen ikke anledningen til å ta et oppgjør med Amundsen, komme med en mot-fortelling eller å uttale noe ufordelaktig om ham. Til det var kanskje beundringen og avhengigheten for stor? Hanssen avfant seg antakelig med rollen som den evige toer, det var det som var hans store sjanse. Men Amundsen ga han muligheter til å være med på banebrytende ekspedisjoner og til å oppleve verden. Belønningens pris var imidlertid: Skulle Hanssen få en plass i rampelyset, måtte han akseptere sin plass i skyggen. Samtidig levde Hanssen resten av sitt liv kjent for de vellykkede ekspedisjonene han hadde vært med på, der han også fikk skinne i glansen fra Amundsen.

Da Helmer Hanssen døde i 1956 var han så visst ikke glemt som polarhelt. Han ble begravet fra Tromsø domkirke og hedret med kranser fra blant annet Kongen, regjeringen, Polarinstituttet, Skipperforeningen, Arktisk forening og Tromsø skiklubb. Seinere har han fått en bauta på hjemstedet, et monument i Tromsø, er en av fem personer i et nasjonalmonument på Bygdøy, har fått fem veier og gater oppkalt etter seg, har blitt halehelt på et av Norwegians fly og i 2011 ble Universitetet i Tromsøs eget forskningsskip omdøpt til F/F Helmer Hanssen.

Litteratur

Roald Amundsen, 1907. *Nordvestpassasjen. Beretningen om Gjøa-ekspedisjonen 1903–1907*, Kristiania, Aschehoug.

Bomann-Larsen, Tor 1995. *Roald Amundsen. En biografi*, Cappelens forlag AS.

Hanssen, Helmer 1941. *Gjennem isbaksen. Atten år med Roald Amundsen*, Aschehoug & Co, Oslo.

Jaklin, Asbjørn 1999. “Sydpolfareren som fikk sparken”, i *Nordlendinger til tusen*, Nordlys, Tromsø.

Karlsen, Silje Solheim 2011. *Triumf, lojalitet avstand. Fridtjof Nansens Fram-*

---

⁶¹ Hanssen 1941.

ekspedisjon (1893-1896) og bøker i dens kjølvann, Phd. Avhandling, Universitetet i Tromsø.

Michaelsen, Bård Borch 2011. *Den trofaste toer. Polarhelten Helmer Hanssen*, God strek, Harstad.

Forfatterbiografi

Lena Aarekol er førsteamanuensis og daglig leder ved Polarmuseet Tromsø Museum, UiT Norges Arktiske universitetet. Hun har en doktorgrad med fokus på kvensk kultur og minneproduksjon. I de siste årene har Aarekol jobbet med polarhistorie, hvordan denne historien formidles i museumsutstillinger og produsert flere utstillinger om nordlige og polare tema.

Summary

Helmer Hanssen published his book *Gjennom isbaksen. Atten år med Roald Amundsen* in 1941. Five years earlier, in 1936, this book had been published in English with the title *Voyages of a modern Viking*. The Norwegian title of the book may be understood as a reflection of his polar life and almost lifelong relation to Amundsen; while the English title indicates more that Hanssen wanted to emphasize his own solid achievements in the Polar Regions. In earlier history studies Hanssen has been interpreted merely as the loyal assistant of Amundsen and as an eternal deuce. This article represents a new reading of Hanssen's book up against previously known and unknown sources. This brings on new perspectives on the relation between Hanssen and Amundsen, but also on Hanssen himself, his relationship to his family, his perceptions of the Inuit people and his strong desire to go on a polar expedition. In this article, I argue that being the eternal deuce that is what, was Hanssen's big chance. Amundsen gave him the possibility to experience pioneering expeditions and to see the world. My point is that Hanssen, even when living in the shadow of Amundsen, had his place in the outer circle of the spotlight.

Nøkkelord

Helmer Hanssen, Roald Amundsen, polarhistorie, polarhelt, polarekspedisjon, Nordvestpassasjen, nordøstpassasjen.